

معابد بودایی هند

علی فرح بخش

در حدود دو هزار و پانصد سال پیش، شاهزاده سیدارثا گوتمه (Siddhartha Gautama) در منطقه‌ی لومبینی (Lumbini) هند متولد شد که امروزه این مکان در مرز نپال واقع شده است. وی که ولیعهدِ قلمرو پادشاهی شاکیا (Shakya) بود، برای یافتن حقیقت زیستن، تاج و تخت پادشاهی را رها کرد و زندگی بی‌خانمانی پیش گرفت و در سن سی و پنج سالگی، به بیداری رسید و حقیقت جهان بر وی نمایان گشت. از آن پس، وی را بودا نامیدند؛ به معنای بیدار شده یا روشنی یافته. بودا پس از بیداری، به تمامی سرزمین‌های اطراف سفر کرد و پیام رهایی خود را گسترش داد. بعد از مرگش در سال ۴۸۳ قبل از میلاد، رهروان و مریدانش، به تبلیغ راه بودا یا درمه (Dharma) پرداختند و خیل عظیمی از مردم هند، به آیین بودا گرایش یافتند. در دوران آشوکا (Ashoka) (۲۷۳ تا ۲۳۲ قبل از میلاد)، آیین بودا بسیار پیشرفت کرد.

هندیان، مردمانی بسیار ماوراءالطبیعه و فراجاهانی‌اند. پیش از تولد بودا، هندیان دارای آیین‌های باستانی و برهمنی بودند و خدایان بسیاری را می‌پرستیدند. بودا به گونه‌ای خاص، خدایان باستانی را مردود اعلام کرد. در این میان، و پس از گذشت مدت زمانی از مرگ بودا، هندیان به تدریج دست به ابتکارات جدیدی زدند. هندوها (برهمن‌ها)، به جای ضدیت و مبارزه با آیین بودا، شگرد جدیدی را به کار بردند. از آن جمله، بودا را به عنوان ششمین تجلی ویشنو معرفی نمودند و از این طریق، به موفقیت نیز نائل شدند. پس از حمله‌ی مسلمانان به هند، آیین بودا به کلی محو شد و بوداییان بسیاری از میان رفتند، اما آیین هندو همچنان بر جای ماند، زیرا کیش هندو در باور و تار و پود فرهنگ آنان خانه داشت.

معابد و دیرهای بسیاری در هند ساخته شد. اماکنی که بودا در آن‌ها تردد داشت و یا وقایع مهم زندگی وی در آن‌جا اتفاق افتاده بود، به صورت مکان‌هایی مقدس درآمد. در طی سالیان، معابد بودایی به معابد هندو-بودایی تغییر شکل یافتند و پس از حمله‌ی مسلمان‌ها، بسیاری از اماکن بودایی ویران شد و یا به شکلی دیگر کاربرد پیدا کرد.

سرزمینی که آیین بودا در آن تولد یافت و مرکز گسترش اندیشه‌های بودایی بود، امروزه تنها شمار بسیار اندکی از بودایی‌های جهان را در خود حفظ نموده است. بسیاری از صاحب‌نظران بر این باورند که سرزمین هند، مکان مناسبی برای رویش آیین بودا نبود، از این رو این مکتب توانست در سرزمین‌های مجاور به توفیق بسیاری دست یابد. در این میان، نمی‌توان تاثیر بسیار عمیق آموزه‌های بودا بر فرهنگ و ذهنیت دینی هند را انکار کرد. بودا هنوز هم در این سرزمین، به گونه‌ای خاص ملموس است، هرچند که نامی از آن در میان نباشد.

معابد بودایی مشهور هند، بسیار محدودند اما از ارزش باستانی و دین‌پژوهی بسیار بالایی برخوردار هستند.

در ذیل، مختصری پیرامون سه معبد برجسته‌ی بودایی هند ذکر خواهد شد: (تاریخ‌ها به میلادی‌ست).

معبد رومتک (Rumtek):

دیر رومتک در بیست‌و‌چهار کیلومتری شهر گانگ‌توک (Gangtok) و مرکز ایالت سیکیم (Sikkim) واقع شده و یک صومعه‌ی آیین بودای تبتی محسوب می‌شود. این معبد، توسط نهمین کارماپا (Karmapa) (وانگچوک دورجه) (Wangchuk Dorje) در سال ۱۷۴۰ ساخته شد. این معبد، مدتی به‌عنوان مسند دودمان کاگیو (Kagyü) در سیکیم مورد استفاده واقع شد، اما در هنگام ورود شانزدهمین کارماپا به این ایالت در سال ۱۹۵۹، یعنی پس از فرار وی از تبت بعد از اشغال، این معبد به‌صورت مخروبه بود. وی این معبد ارزشمند را با کمک جمعی از خاندان‌های بزرگ ایالت، و همچنین حمایت‌های دولت هند، احیاء و بازسازی کرد و پس از چهار سال، ساختمان معبد تکمیل شد. معبد در ارتفاع ۱۵۰۰ متری از سطح دریا قرار دارد.

این معبد، بزرگ‌ترین دیر در ایالت سیکیم محسوب می‌شود و انجمنی از راهبان را در بر دارد. مراسم و امور مذهبی مربوط به دودمان کارما کاگیو (Karma Kagyu) در این صومعه برقرار است. دیر، همچنین دارای یک استوپای (Stupa) طلایی‌ست که در آن، بقایای کارماپای شانزدهم، نگهداری می‌شود و روبروی ساختمان، یک کالج به نام انسیتیو کارما شری نالنده (Karma Shri Nalanda) وجود دارد که در آن، دروس بودایی آموزش داده می‌شود.

از سال ۲۰۰۴، ریاست معبد به‌صورت یک نزاع قانونی مابین دو مدعی سمت هفدهمین کارماپا در آمده‌است.

معبد ماهابُدی (Mahabodhi):

این معبد بودایی در منطقه‌ی بُدگایا (Bodh Gaya) در نود و شش کیلومتری شهر پاتنای (Patna) ایالت بیهار (Bihar) واقع است. بر طبق گزارش‌های باستانی، در حدود سال ۵۳۰ قبل از میلاد، بودا که در آن زمان به‌صورت یک راهب سرگردان در حرکت بود، به کناره‌ی یک جنگل در مجاورت رود فالگو (Falgu) در شهر گایا رسید. پس از آن، وی زیر یک درخت انجیر که بعدها به درخت بُدی (Bodhi) شهرت یافت، نشست و به مراقبه‌ی عمیق پرداخت. بعد از گذشت سه شبانه روز، وی در زیر درخت، به بیداری رسید و پاسخ پرسش‌هایی که در پی‌شان بود را یافت. این معبد در راستای مشخص شدن آن مکان، ساخته و به دیری مقدس بدل شد.

معبد نالنده (Nalanda):

معبد نالنده (به معنای مکان اعطای نیلوفر)، در نود کیلومتری جنوب شرقی پاتنا، مرکز ایالت بیهار واقع است. این معبد، در حال حاضر فاقد سکنه است و به عنوان یک بنای تاریخی شناخته می‌شود. این دیر از دیدگاه تاریخ‌شناسی هند و نیز تاریخ‌شناسی بودیسم از اهمیت بسیار بالایی برخوردار است. معبد، پیشتر یک مرکز آموزش را در بر داشت که در قرن پنجم قبل از میلاد تاسیس شده بود و باور بر این است که بودا، شخصا از این مرکز دیدن کرده، و موعظاتی نیز در بیشه‌ی مجاور آن، ارائه داده بود. این دانشگاه، بعدها به یکی از مراکز آموزش مطالعات بودایی تبدیل شد و بیش از ده‌هزار دانشجو در آن به تحصیل می‌پرداختند. از معروف‌ترین معلمان این مرکز، می‌توان به ناگارجونا (ناگارجونه) (Nagarjuna) اشاره کرد.

یک زائر چینی دودمان تانگ (Tang) به نام سوان‌زانگ (Xuanzang) در یک گزارش، اطلاعات و جزئیات بسیاری را پیرامون این دانشگاه در قرن هفتم ذکر کرده‌است. در سال ۱۱۹۳، بسیاری از قسمت‌های این معبد-دانشگاه، توسط مهاجمان مسلمان ترک به سرکردگی بختیار خلجی (Bakhtiyar Khalji) ویران شد و این واقعه، نقطه‌ی عطف زوال و خاموشی شعله‌های بودیسم در هند بود. بسیاری از مبانی آیین بودای تبتی (واجرایانه) (Vajrayana) از اساتید و آموزه‌های این معبد-دانشگاه و مابین قرن نهم تا دوازدهم میلادی، نشأت گرفته بود. دیگر مکاتب بودایی نظیر ماهایانه (مهایانه) (Mahayana) نیز که در کشورهای چین، ویتنام، کره و ژاپن حضور دارد، تحت تاثیر آموزش‌ها و تعالیم این معبد قرار داشته‌اند. آیین بزرگ بودایی تراوا (تراواده) (Theravada) که در کشورهای نظیر سریلانکا، برمه (میانمار)، تایلند و کامبوج وجود دارد، و نیز مکاتب صوفیانه‌ی تراوا و دیگر فرقه‌های آن، از این مکان تراوش یافتند.

بسیاری از ساختمان‌های معبد، در طی سالیان دراز، تخریب شد. قسمت‌های حفاری شده توسط باستان‌شناسان، منطقه‌ای به وسعت صدوپنجاه هزار متر مربع را شامل می‌شود و تا امروز، نود درصد از قسمت‌های معبد، هنوز حفاری نشده‌است.

در سال ۱۹۵۱، مرکز آیین بودایی پالی (Pali)، مرکزی جهت آموزش‌های بودایی در مجاورت این معبد باستانی تاسیس کرد. موزه‌ی معبد نیز شماری از دست‌نوشته‌ها، تصاویر و دیگر دست‌آوردهای یافت شده در حفاری‌های باستان‌شناسی را در بر دارد.

علی فرح‌بخش

سپتامبر ۲۰۱۱